

Nr 126.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen om ändrad lydelse av mom. 10:o i gällande grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner; given Stockholms slott den 26 februari 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

B. v. Stockenström.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet von Stockenström, anför: Kronans jordbruksdomäner förvaltas enligt av riksdagen antagna grunder. Nu gällande förvaltningsgrunder äro intagna i kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner med däri genom kungörelserna nr 510/1926 och 177/1929 gjorda ändringar. I mom. 6:o av ifrågavarande grunder stadgas, bland annat, att, då utarrendering förestår av kronan tillhörig jordbruksegendom, förslag skall, efter noggrann undersökning av alla egendomens förhållanden, uppgöras rörande sättet för egendomens utarrendering, de närmare arrendevillkoren och den arrendavgift, emot vilken egendomen kan anses skäligen böra upplåtas. Förslaget skall efter domän-

styrelsens förordnande upprättas av en uppskattningsnämnd, bestående av domänintendenten i länet eller, där sådan ej finnes anställd, annan, som domänstyrelsen därtill förordnar, tillika ordförande, jämte två i lantbruks- och affärsförhållanden kunniga män, vilka utses, den ene av landstinget och den andre av hushållningssällskapet förvaltningsutskott. Förslaget skall insändas till domänstyrelsen, som jämlikt mom. 7:o i förvaltningsgrunderna fastställer arrendevillkoren. Mom. 10:o i förvaltningsgrunderna har följande lydelse: »Arrendeavgiften skall alltid vara utsatt i penningar, att för varje arrendeår erläggas vid särskild uppboresstämma å någon av Konungens befallningshavande bestämd dag närmast före den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper». I mom. 26:o meddelas vissa bestämmelser om den säkerhet, arrendator har att ställa för fullgörande av arrendevillkoren, innebärande i huvudsak, att dylik säkerhet i regel skall utgöras av borgen av minst två personer.

Jämlikt bestämmelserna i den med riksdagen utfärdade kungörelsen den 18 juni 1926 (nr 261) angående allmänna grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksdomäner kunde arrendator medgivas lindring i arrendevillkoren genom nedsättning i arrendeavgiften med högst en tredjedel, dock ej för tid som förflutit före arrendeåret 1926—1927. Förutsättningen för dylik lindring var, bland annat, att arrendeavtalet slutits under något av åren 1917—1921, att ansökning ingivits till vederbörande länsstyrelse före utgången av år 1926, att de kontraherade arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befunes oskäligt tyngande och arrendatorn på grund därav kunnat befaras bliva urståndsatt att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet, samt att arrendatorn gjort vad av honom skäligen kunde påfordras för hållande av den arrenderade fastigheten i god hävd. Där länsstyrelsen prövade sådant för åstadkommande av nödig utredning erforderligt, skulle länsstyrelsen föranstalta om ny arrendeuppskattning å fastigheten. Tillämpningsföreskrifter till sistnämnda kungörelse hava meddelats i kungörelse den 18 juni 1926 (nr 262). I enlighet med hithörande bestämmelser har, enligt vad domänstyrelsen meddelat, lindring medgivits i sammanlagt 15 fall.

Vidare må erinras, att Kungl. Maj:t vid upprepade tillfällen bemyndigat domänstyrelsen att under vissa villkor i avseende å räntebetalning och säkerhet bevilja anstånd med erläggande av arrendeavgifter för utarrenderade kronoegendomar. Senast har Kungl. Maj:t sålunda den 22 januari 1932 bemyndigat domänstyrelsen att bevilja anstånd till av styrelsen bestämd dag, dock ej längre än till den 1 november 1932, med betalning av högst hälften av under samma år förfallande arrendeavgifter för utarrenderade kronodomäner, under villkor att arrendator å belopp, som icke inom kontraktens tid guldits, erlägger ränta från förfalldagen, tills full betalning sker, efter en räntefot av 6 procent för år ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgäld som

ränta dära ställer till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet, som av domänstyrelsen godkännes.

Medan såsom nyss erinrats arrendeavgiften för kronans jordbruksdomäner alltid skall vara utsatt i penningar, tillämpas i avseende å arrendeavgiften för ecklesiastika löneboställen en annan princip. I sistnämnda hänseende stadgas sålunda i 12 § av ecklesiastika arrendeförordningen den 21 november 1925 (nr 452), att arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. För ecklesiastiskt löneboställe, som ej är avsett för jordbruk, må dock arrendeavgiften utsättas helt i penningar eller helt i persedlar. Den arrendator jämlikt ecklesiastisk boställsordning alliggande nybyggnadsskyldigheten skall i arrendekontrakten uppskattas till visst årsbelopp i penningar. I avseende å de ecklesiastiska arrendeförhållandena må i detta sammanhang vidare erinras om lagen den 21 maj 1926 (nr 104) angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastiskt ändamål anslagen jord. De i sagda lag meddelade bestämmelserna äro i huvudsak av enahanda innebörd, som de i förenämnda kungörelse den 18 juni 1926 i avseende å lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksdomäner meddelade.

Ett flertal kronoarrendatorer hava nu gjort framställningar om lindring i gällande arrendevillkor, däri i huvudsak hemställt om nedsättning av utgående arrendeavgifter eller om ny arrendevärdering. Sålunda hava Arthur Englund m. fl. kronoarrendatorer inom Älvsborgs och Värmlands län i skrivelse den 18 december 1930 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förordna antingen om lindring i arrendevillkoren, avseende nedsättning i arrendeavgifterna med en tredjedel av de nu gällande, eller om ny arrendevärdering av de åt berörda arrendatorer upplätta egendomarna, vilka i anledning därav måtte på nytt hembjudas de nuvarande arrendatorerna, med rätt för dem att, därest de ansåge sig icke kunna fullgöra de fordrade arrendeavgifterna, bliva lösta från sina kontrakt. Sedan Bohusläns arrendatorsförenings medlemmar vid möte i Uddevalla den 7 januari 1931 diskuterat vissa frågor om arrendeförhållandena för arrendatorer av kronoegendomar och prästboställen, hava Arvid Jönsson m. fl. ombud för nämnda förening i skrivelse den 7 januari 1931 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förordna om lindring i arrendevillkoren, avseende nedsättning i gällande arrendeavgifter med en tredjedel. Sagda arrendatorsförening har härefter den 13 januari 1932 ingivit ytterligare en skrift i ämnet. Vidare hava ett femtiotal krono- och ecklesiastika boställsarrendatorer inom Upplandsdelen av Stockholms län vid möte i Rimbo den 15 februari 1931 enligt insänt protokoll uttalat sig för nedsättning av arrendeavgifterna med 25 procent. I skrivelse den 25 februari 1931 hava Gottfrid Lundborg m. fl. på uppdrag av till möte i

Inkomna framställningar om lindring i arrendevillkoren för kronoarrendatorer.

Uppsala sagda dag samlade kronoarrendatorer inom Uppsala län, hemställt om nedsättning av gällande arrendeavgifter med 25 procent eller eventuellt om uppskov med arrendenas erläggande. Härefter har styrelsen för Uppsala läns kronoarrendatorsförening u. p. a., under hänvisning till bland annat sist nämnda skrivelse, den 15 januari 1932 ingivit en skrift i ämnet. Arrendatorn av kronoegendomen $\frac{3}{4}$ mantal Hullsjö nr 1 Nolgården i Gärdhems socken av Älvsborgs län har i skrivelse den 2 mars 1931 anhållit om viss arrendelindring. Efter ett i Skövde med omkring 200 kronoarrendatorer och ecklesiastika arrendatorer i Skaraborgs län hållet möte den 7 mars 1931 hava Henrik Erikson m. fl. ombud för mötet i skrivelse sagda dag gjort enahanda framställning som Arthur Englund m. fl. arrendatorer i Älvsborgs och Värmlands län. Ytterligare må anmälas, att G. W. Borgman m. fl. arrendatorer i Västmanlands län i en den 15 januari 1932 inkommen skrift hemställt om arrendenedsättning med 25 procent. Likaså hava C. A. Beckman m. fl. å Östergötlands läns kronoarrendatorers vägnar i skrivelse den 7 januari 1932 hemställt om arrendenedsättning med minst 30 procent. Därjämte har arrendatorn av kronobostället Stockelanda nr 2 Södra i Högsäters socken av Älvsborgs län, John Pettersson, i skrivelse den 23 januari 1932 hemställt om arrendelindring.

Till stöd för framställningarna har anförts, bland annat, att priserna på flertalet jordbruksprodukter betydligt sjunkit under senare år samt att jordbruket för närvarande befunne sig i ett svårt läge. Vidare har anförts, att arbetslöner, skatter, räntor, elektricitetsavgifter och andra ofrånkomliga utgifter icke nedbringats i förhållande till inkomsterna. Nuvarande höga arrendeavgifter hade bestämts under tider, då jordbruksprodukterna betingade betydligt högre priser och således för arrendatorerna inbragte avsevärt större inkomster. Om ingen arrendelindring medgäves eller bättre förhållanden ej eljest skyndsamt inträdde, skulle enligt vissa av sökandena kronoarrendatorernas förhoppningar och strävanden att kunna behålla egendomarna ohjälpligt grusas. Från vissa arrendatorer har tillika anförts, att det låge i statens eget intresse, att kronans egendommar sköttes väl, vilket emellertid äventyrades, om arrendatorerna komme på obestånd till följd av dryga omkostnader, samt att vid 1928 års fastighetstaxering taxeringsvärdena avsevärt höjts, vilket i ej ringa mån bidragit att göra arrendatorernas ställning ohållbar.

I ärendet
avgivna yt-
randen.

Efter remiss har domänstyrelsen den 4 januari 1932 avgivit utlåtande i förevarande fråga om lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksdomäner. Därvid har styrelsen tillika överlämnat från vederbörande domänintendenter och länsstyrelser i ärendet erhållna yttranden ävensom åtskilliga direkt till domänstyrelsen inkomna framställningar om arrendelindring.

Länsstyrelser
och domän-
intendenter.

Av domänintendenternas och länsstyrelsernas yttranden inhämtas i hudsak följande.

Domänintendenten i Älvsborgs län har funnit en allmän nedsättning av arrendeavgifterna med en tredjedel icke utan vidare kunna tillstyrkas. Frågan borde för varje särskilt fall prövas vid förnyad uppskattning.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län har framhållit: Den depression, som för närvarande vilade över landets jordbruksnäring, tyngde icke blott arrendatorer av publik jord utan i samma grad enskilda jordägare och arrendatorer. Ur den synpunkten och då det syntes betänkligt att låta en måhända tillfällig nedgång i prissättningen å lantmannaprodukter verka till rubbning av i laga ordning ingångna avtal, kunde länsstyrelsen icke tillstyrka någon generell nedsättning i arrendeavgifterna för kronans jordbruksdomäner på sätt i framställningarna avsåges. — Arrendatorer av ecklesiastisk jord kunde emellertid gentemot övriga kategorier jordbrukare sägas delvis intaga en företrädesställning, såtillvida som arrendeavgifterna för de boställen, som utarrenderats jämlikt bestämmelserna i ecklesiastiska arrendeförordningen den 21 november 1925, utsatts till hälften i penningar och till hälften i markegångspersedlar att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Därför och då det ville förefalla ändamålsenligt, att arrendeavgifterna något smidigare anpassades efter värdet av de produkter, som vunnes från de arrenderade egendomarna, vare sig nu detta värde vore i fallande eller i stigande, syntes det länsstyrelsen böra tagas i övervägande, huruvida icke jämväl beträffande kronans jordbruksdomäner hälften av arrendeavgifterna borde utsättas i markegångspersedlar att lösas med penningar på sätt som i nyare arrendeavtal om ecklesiastiska boställen stadgats. I sådant fall torde beträffande nu gällande arrendeavtal rörande kronodomäner, som icke kunnat komma i fråga till lindring enligt 1926 års kungörelse angående allmänna grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksdomäner, i den mån arrendeavgifterna icke disponerades för gottgörelse åt arrendatorerna för förskjutna byggnads- och dylika kostnader, en omräkning av arrendeavgifterna kunna ske så, att hälften förvandlades till markegångspersedlar till myckenhet enligt A-priserna i utarrenderingsårets markegångstaxa, att för återstående arrendetiden lösas med penningar.

Länsstyrelsen i Värmlands län har anfört i huvudsak följande. För länets vidkommande syntes ingen anledning föreligga att upptaga frågan om nedsättning av nu utgående arrendeavgifter. Oavsett detta förhållande funne länsstyrelsen en allmän nedsättning av arrendeavgifter för samtliga kronans jordbruksdomäner icke vara tillräddig. Därest de tryckta tiderna alltjämt komme att fortbestå och till följd därav en lindring i arrendevillkoren finge anses påkallad, borde sådan lindring ske, enligt länsstyrelsens förmenande, i överensstämmelse med de grunder, som funnes angivna i kungörelsen den 18 juni 1926 (nr 261), det ville säga efter särskild undersökning och prövning från fall till fall. — Vad beträffade det av länsstyrelsen i Älvsborgs län framförda förslaget, att arrendeavgifterna för kronoegendomar skulle i likhet med arrenden för ecklesiastisk boställsjord utgå till hälften i penningar och till hälften i markegångspersedlar att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt markegångstaxan, skulle detta förslags förverkligande otvivelaktigt medföra viss lindring i villkoren för kronoarrendatorerna samt ett jämställande av dessa arrendatorer med ecklesiastiska boställsarrendatorer, vilket torde få anses ur flera synpunkter önskvärt. Länsstyrelsen funne sig därför böra förorda det sålunda framförda förslaget. Det syntes länsstyrelsen lämpligt, att vid ingående av nya arrendekontrakt arrendeavgiften bestämdes skola utgå på sätt länsstyrelsen i Älvsborgs län föreslagit. Skulle det svåra läge, vari jordbruket för närvarande befunde sig, fortvara eller förvärras, torde dock jämväl ändring av gällande arrendekontrakt i nyssnämnt syfte

kunna ske, utan att fördenskull kronans berättigade intressen finge auses tillbakasatta.

Domänintendenten i Stockholms och Uppsala län har i fråga om ansökningar från kronoarrendatorer inom länet anför, att efter de senaste årens stora prisfall å alla jordbruksprodukter, kronoarrendatorerna hade det svårt att få inkomsterna att räcka, varför en nedsättning av arrendevärdet vore motiverad; och borde nedsättningen ske med 25 procent.

Länsstyrelsen i Stockholms län, som ansett en nedsättning av arrendena kunna ske endast genom en särskild lagstiftning, har därvid erinrat om 1926 års kungörelse angående lindring i arrendevillkoren för arrendatorer å kronans jordbruksdomäner. Länsstyrelsen ställde sig tveksam, huruvida tiden vore inne att taga ståndpunkt i frågan. Det vore enligt länsstyrelsen svårt att bedöma, huruvida den nuvarande krisen komme att bli långvarig eller vore av övergående karaktär. En lika kraftig konjunkturvaxling som efter år 1921 syntes åtminstone ännu icke föreligga. Så starka billighetsskäl kunde sålunda knappast sägas vara för handen, att de principiella betänkligheter, som alltid måste hysas gent emot en förändring av gällande arrendeavtal, borde åsidosättas. Då emellertid situationen mycket väl kunde utveckla sig därhän genom krisens förvärrande, varvid en dylik åtgärd kunde visa sig nödvändig, funne länsstyrelsen det väckta spörsmålet förtjänt att följas med oavlåtlig uppmärksamhet och om omständigheterna därtill föranledde ånyo tagas under övervägande. Om en lagstiftning på förevarande område i framtiden skulle komma till stånd, borde den givetvis icke, såsom mötesdeltagarna tänkt sig, erhålla formen av en nedsättning med bestämt procenttal av samtliga arrendavgifter utan i stället ansluta sig till grunderna för 1926 års bestämmelser. — En lättnad skulle däremot enligt länsstyrelsens mening omedelbart kunna beredas arrendatorerna å kronodomäner genom att förbättra deras möjligheter att mot säkerhets ställande få anstånd med förfallande arrendebelopp. Såsom tidigare skett, skulle domänstyrelsen kunna bemyndigas att bevilja dylika anstånd. Ett snabbare förfarande skulle därigenom vinnas, vilket ofta kunde vara av betydelse. Om nämligen anståndsbeslut icke meddelades förrän efter förfallodagen, bleve vederbörande arrendator uppförd å restlängd och måste gälda indrivningsprovision, oaktat anstånd sedermera erhöles.

Länsstyrelsen i Uppsala län har till en början till belysning av under senaste åren skedda förändringar i avkastningen av jordbruket i Uppsala-trakten omnämmt, att, enligt årsberättelserna för Uppsala mejeriaktiebolag, medelpriset för oskummad mjölk, som levererats till mejeriet, samt smörpriset utgjort

	mjölk per liter	smör per kilogram
under år 1925	17.5 öre	3.20 kronor
» » 1930	13.6 »	2.88 » .

För närvarande låge smörpriset under 2 kronor.

Markegångspriset utgjorde inom länet

	1925	1930
för 1 hektoliter vete	15.01 kronor	13.16 kronor
» 1 » råg	11.21 »	10.69 » .

Därjämte har länsstyrelsen hänvisat till en vid utlåandet fogad tabell över taxeringsvärdena å kronodomänerna inom länet.

En granskning av en av domänintendenten överlämnad uppställning över arrendebeloppen gäve enligt länsstyrelsens mening vid handen, att de nu utgående arrendena vore mycket ojämma såväl i och för sig som i förhållande till taxeringsvärdena. Sannolikt berodde detta förhållande till väsentlig del på tiden för arrendevärderingen. I ett fall låge nuvarande arrende till och med under det, som gällde för tiden 1898—1913. I andra fall vore enligt länsstyrelsen höjningarna från 1890-talets arrenden mycket obetydliga. I åter andra fall innebure de nu utgående arrendebeloppen en mycket avsevärd stegring.

Enligt de sålunda föreliggande upplysningarna syntes svårigen en nedsättning av samtliga kronoarrenden inom länet vara motiverad. Under förutsättning att domänverkets ställning som affärsdrivande verk icke lade hinder i vägen, syntes länsstyrelsen dock i många fall skäligheten bjuda, att arrendet nedsattes för innevarande år. Det riktiga torde då vara, att för de egendomar, vilkas arrenden grundade sig på arrendevärdering, exempelvis under åren 1915—1928, en nedsättning med vissa procent, ungefärligen svarande mot den procentuella nedgången i markgångspriset för råg, vete och smör, medgäves. Därmed skulle kronoarrendena i länet komma i en ställning, jämförlig med den, som Uppsala akademis arrendatorer åtnjöte.

Domänintendenten i Skaraborgs län har i anledning av framställning från ett flertal kronoarrendatorer i länet anfört följande. Vårt jordbruk hade under den senaste 20-årsperioden genomgått synnerligen växlande konjunkturer. Efter det relativt gynnsamma år, som rådde före världskrigets början, då förhållandet mellan produktions- och salupris av jordbruksprodukter varit så avvägt, att det gav en jordens brukare skälig ersättning för hans möda, följde krigsårens stegrade produkt-, omkostnads-, jord- och arrendevärden, som till sist nådde en onormal höjd och skänkte den lantbrukare, som satt väl rotad och ej förleddes till några kristidsaffärer, en god vinst. Efterkrigsårens minskade efterfrågan på de genom ökad världsproduktion hopade jordbruksprodukterna hade alltmer drivit ned priserna på dessa produkter, under det att omkostnaderna för deras framställning ej i samma mån fallit, så att nu högst få, och då endast särskilt gynnade jordbruk, vore räntabla, medan huvuddelen av lantbruken ej lämnade innehavarna skälig ersättning för deras risk och möda samt kunde förorsaka dem rena förluster. Det vore givet, att de olika arrendavgälderna, som under dessa olika konjunkturlägen och under av dem skapade framtidsutsikter faststälts, vore växlande, ojämma och inför nuvarande konjunktur- och framtidsläge ibland tryckande och i vissa enskilda fall ledande till ruin för innehavaren, på samma gång som de beredde jordägaren förlust genom den minskade förmåga till och intresse för egendomens utveckling, som måste föranledas av arrendatorns kamp för sin existens. En snar sänkning av för högt satta arrendavgälder vore därför befogad och önskelig ur såväl social som samhällsekonomisk synpunkt. Men denna sänkning finge ej ske *generellt*, då orättvisorna kvarstode, och vissa kategorier oförtjänt gynnades, utan måste ske *individuellt* efter noggrann och ingående prövning av i varje fall föreliggande omständigheter. — I detta sammanhang ville domänintendenten påpeka, dels att de från kronoegendomar inom länet utgående arrendavgälderna, som med fog kunde sägas vara betungande, till stor del vore fastställda vid auktion

under kris- och efterkrisåren, dels ock att en del av statens arrendatorer lede under trycket av under dessa år för övertagande av arrenderätten utgivna oskäligen avträdesersättningar, beroende på att arrendena då — som allt annat — och till stor skada, utgjorde en begärlig handelsvara. — Med stöd av förestående ville domänintendenten föreslå, att arrendatorer av kronoegendomar i mån av behov måtte beredas tillfälle till skälig arrendenedsättning, huvudsakligen efter samma grunder, som på sin tid fastställdes genom lagen den 21 maj 1926 angående lindring för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har framhållit följande. På grund av rådande lågkonjunktur för jordbruket vore det otvivelaktigt, att många jordbrukare kommit i en i ekonomiskt avseende bekymmersam ställning, men att detta skulle i högre grad vara fallet beträffande arrendatorer av krono- och ecklesiastik jord än andra jordbrukare syntes länsstyrelsen icke antagligt. Inom länet torde det i allmänhet anses förmänligare att vara statens arrendator än den enskilde jordägarens, och det torde till och med förekomma, att det begärdes och bjödes kontant ersättning för övertagande av sådan arrenderätt, trots det man på allt sätt sökte motarbeta ett sådant missförhållande. Detta uteslöte dock icke, att i något enstaka fall — särskilt för egendomar som blivit utarrenderade efter offentlig auktion — arrendeavgiften kunde vara så hög, att svårighet förefunnnes för arrendatorn att fullgöra arrendevillkoren. — Under åren 1926—1930 hade inom länet utarrenderats 67 kronodomäner, varav 63 innehafts av optionsberättigade arrendatorer. Av dessa hade 58 begagnat sig av den dem tillerkända optionsrätten. Nio boställen hade utarrenderats efter offentlig auktion, därvid arrendeavgiften i sammanlagt fem fall belöpt sig till högre belopp än fastställda arrendevärdet. — Det stora antalet fall, vid vilka arrendatorerna utan invändning begagnat sig av den tillkommande optionsrätt, ävensom resultatet av hållna arrendeauktioner, vittnade om att uppskattningsmännen vid arrendeuppskattingarna förfarit med nödig varsamhet, och man torde svårigen kunna påstå, att arrendeavgifterna i allmänhet inom detta län, även med hänsyn tagen till nu rådande depression inom jordbruket, vore för höga. Detta uteslöte dock icke, att arrendeavgiften i något enstaka fall kunde vara bestämd till så högt belopp, att en nedsättning kunde vara befogad. Det syntes därför lämpligt, att möjlighet bereddtes till jämkning i dylika fall. Däremot ansåge sig länsstyrelsen böra bestämt avstyrka sökandenas krav på generell sänkning av samtliga arrendeavgifter. En dylik åtgärd kunde icke anses vara av förhållandena påkallad eller ekonomiskt riktig, och eventuellt förekommande orättvisor skulle fortfarande kvarstå efter sänkningen. En eventuell sänkning borde därför ske individuellt efter noggrann prövning av i varje särskilt fall föreliggande omständigheter. — På grund av vad sålunda anförts ville länsstyrelsen föreslå, att åtgärder vidtoges i syfte att bereda därav *behövande* arrendatorer skälig lindring i arrendevillkoren, huvudsakligen efter samma grunder, som på sin tid fastställdes i lagen den 21 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord.

Domän-
styrelsen.

Domänstyrelsen har för egen del anförts i huvudsak följande.

Styrelsen ville till en början till behandling upptaga det av länsstyrelsen i Älvsborgs län väckta spörsmålet om arrendeavgifternas beräkning till hälften i naturprodukter. Sagda spörsmål vore icke nytt utan hade

ingående diskuterats i samband med behandlingen av det av domänsak-kunniga den 29 oktober 1921 avgivna betänkande och förslag till förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner m. m. För sin del hade domänstyrelsen i skrivelse den 28 april 1924 förordat en om-läggning av arrendeavgiftsberäkningen i överensstämmelse med vad länsstyrelsen nu föreslagit.

I likhet med länsstyrelsen i Älvsborgs län ville domänstyrelsen förorda en övergång till arrendets beräkning åtminstone delvis in natura. Även om under normala förhållanden ett i penningar bestämt, från början väl avvägt arrendebelopp kunde anses tillfredsställa berättigade anspråk, måste dock särskilt såsom konjunkturen under de två sista årtiondena gestaltat sig arrendenas bestämmande åtminstone till någon del i natura-persedlar medföra fördelar såväl ur jordägarens som arrendatorns synpunkt. Styrelsen ville därför tillstyrka, att frågan om sättet för arrendenas utgörande, som måste anses fullt utredd, utbrötes ur viss pågående utredning angående ändringar i förvaltningsgrunderna och finge sin lösning vid 1932 års riksdag.

I fråga om de nu inkomna ansökningarna angående lindring i arrendeavgifterna framginge av den lämnade redogörelsen, att den väsentliga anledningen till ansökningarna utgjorde det inträffade priset på jordbruksprodukter. Vidkommande vissa kollektiva ansökningar hade endast domänintendenten i Stockholms och Uppsala län tillstyrkt en generell nedsättning med tjugofem procent. Av övriga hörda vederbörande hade domänintendenterna och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län avstyrkt bifall till den av Bohus läns arrendatorsförening gjorda ansökningen. Domänintendenterna i Älvsborgs och Skaraborgs län hade ansett visst fog föreligga för bifall till framställningarna, men borde en individuell prövning av ansökningarna ske från fall till fall. Såsom förut berörts hade länsstyrelserna i Stockholms, Skaraborgs och Värmlands län — länsstyrelserna i Stockholms och Värmlands län under förutsättning att de tryckta tiderna komme att bli av långvarig beskaffenhet, vilket förhållande nu icke med säkerhet kunde avgöras — uttalat sig för en lagstiftning i anslutning till grunderna för 1926 års författningsbestämmelser. Länsstyrelsen i Uppsala län hade ifrågasatt, att för de egendomar, vilkas arrenden grundade sig på arrendevärdering, exempelvis under åren 1915—1928, en nedsättning för innevarande arrendeår med vissa procent, ungefärligen svarande mot den procentuella nedgången i markegångspriset för råg, vete och smör, medgäves. Länsstyrelsen i Älvsborgs län slutligen hade föreslagit, att beträffande nu gällande arrendeavtal rörande kronodomäner, som icke kunnat komma i fråga till lindring enligt 1926 års kungörelse, i den mån arrendeavgifterna icke disponerats för gottgörelse åt arrendatorerna för förskjutna byggnads- och dylika kostnader, en omräkning av arrendeavgifterna borde ske så, att hälften förvandlades till markegångspersedlar till myckenhet enligt A-priserna i utarrenderingsårets markegångstaxa, att för återstående arrendetiden lösas med penningar.

Att åtskilliga arrendatorer av kronans jordbruksdomäner — vilkas arrenden i motsats till avgälderna från ecklesistika lönebeställen alltjämt fastställdes i enbart penningar — på grund av rådande lågkonjunktur för jordbruket kommit i en i ekonomiskt avseende mindre gynnsam ställning torde vara otvivelaktigt. Med hänsyn till sänkta priser på lantbruksprodukter låge arrendena i allmänhet över den nivå, som skulle uppnås vid

en arrendevärdering utgående från nu rådande förhållanden. Emellertid torde det vara tveksamt, huruvida så kraftiga och varaktiga växlingar inträtt efter arrendesättningen, att de principiella betänkligheter, som måste hysas gentemot en förändring av gällande arrendeavtal, borde åsidosättas. Arrandatorernas liksom andra jordbrukares svåra ställning torde i någon mån hava förbättrats genom statsmakternas hjälpåtgärder. Vidare vore det nu svårt att bedöma, huruvida krisen komme att bliva långvarig eller endast av övergående karaktär. Vid sådant förhållande torde anledning icke föreligga att för närvarande gå in för någon allmänare reduktion av arrendeavgifterna på sätt i ansökningarna ifrågasatts.

Emellertid kunde det mycket väl inträffa, att jordbrukskrisen fortfarande eller förvärrades, och i så fall kunde en reglering av de mest ömmande fallen bliva påkallad. Med anledning härav syntes det styrelsen välbetänkt, att förvaltningsmyndigheten tillförsäkrades viss befogenhet att handla efter omständigheterna. Domänstyrelsen torde därför bemyndigas att inom vissa gränser medgiva lindring i arrendeavgifterna, tidigast efter ingången av nästkommande arrendear. Nedsättningen i arrendeavgiften borde i anslutning till länsstyrelsens i Älvsborgs län förslag av styrelsen kunna medgivas till högst det belopp, som uppkomme vid en omräkning av arrendeavgifterna på sådant sätt, att hälften förvandlades till markegångspersedlar till myckenhet enligt A-priserna i utarrenderingsårets markegångstaxa, att för återstående arrendetiden lösas med penningar.

För att erhålla en översikt över de senare årens prisrörelser hade styrelsen uppgjort en vid dess skrivelse fogad tabell¹, upptagande en sammanställning av markegångstaxornas årspriser (litt. A) för vissa persedlar åren 1912, 1915, 1920, 1922, 1925, 1930 och 1931. I tabellen redovisades priserna för vete, råg, korn och smör inom de län, där jordbruksdomäner i större omfattning förekomme. I kolumnerna 4, 6, 8 och 10 av tabellen framginge i procent den skillnad, som för de särskilda artiklarna uppkommit vid jämförelse av de särskilda årens värden med värdet år 1931. Kolumn 11 i tabellen gäve upplysning om den nedsättning, procentuellt räknat, som skulle uppkomma för arrenden enligt avtal, träffade under de i tabellen redovisade åren, därest vid en eventuell omräkning artiklarna korn och smör komme till användning.

Prövningen av förekommande fall borde ske individuellt, och skulle såsom ett första villkor för medgivande av arrendelindring gälla, att arrendatorn förbunde sig att för återstående arrendetiden utgöra hälften av arrendeavgälden i de vid omräkningen använda persedlarna, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. I övrigt torde för arrendelindringens beviljande i tillämpliga delar böra uppställas de förutsättningar, som erfordrats för att komma i åtnjutande av dylik förmån enligt 1926 års kungörelse.

Enligt styrelsens mening skulle det sålunda vara fråga om jordbruksarrende, upplåtet genom domänstyrelsens eller dess underlydande organs försorg.

Arrendelindring torde böra medgivas endast då vederbörande arrendator vore bunden av kontraktet någon tid framåt. Den i 1926 års kungörelse stadgade tidrymden av minst tre år syntes även här kunna uppställas som ett minimum.

Vidare måste såsom en förutsättning för arrendelindringens beviljande

¹ Se bilaga B till detta protokoll.

fordras, att arrendevillkoren med hänsyn till rådande konjunkturförhållanden framstode såsom oskäligt tyngande. Det måste, såsom i 1926 års kungörelse förutsatts, råda ett påtagligt missförhållande mellan vad arrendatorn skulle prestera — härvid borde naturligen hänsyn tagas till samtliga prestationer av olika slag — och vad han med gällande prisnivå kunde påräkna såsom avkastning av fastigheten. I en del fall kunde arrendet vara förbundet med skyldighet att utföra nybyggnads- eller annat förbättringsarbete, för vilket ersättningen till arrendatorn bestämts under tider, då kostnaderna i sådant hänseende beräknades högre än för närvarande. Arrendatorn kunde härigenom redan hava erhållit kompensation för prisnedsättningen i produkterna från hans lantbruk, och borde särskild arrendelindring härutöver icke ifrågakomma.

Någon reglering borde icke heller medgivas i de fall, då lindring redan erhållits enligt 1926 års kungörelse.

För att arrendelindring skulle vara motiverad borde arrendatorn vidare befinna sig i så svårt ekonomiskt trångmål, att han kunde befaras bliva urståndsatt att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet, och detta trångmål måste vara förorsakat av de tyngande arrendevillkoren. Arrendatorn borde slutligen hava gjort vad av honom skäligen kunde begäras för hållande av den arrenderade fastigheten i god hävd.

Arrendelindringen torde böra tillkomma, förutom den ursprungliga arrendatorn, jämväl dennes stärbhusdelägare och sådan hans löftesman, vilken själv övertagit arrendet. Även annan, som med vederbörligt godkännande fått arrendet å sig överlåtet, syntes, oavsett inom vilken tid överlåtelsen ägt rum, böra komma i åtnjutande av enahanda förmån. Där emot saknades anledning utsträcka densamma till arrendatorns konkursborgenärer eller till annan hans löftesman än nu sagts.

Att, såsom föreskrivits i 1926 års kungörelse, i detta sammanhang stadga någon viss tidpunkt för arrendeavtalets ingående torde icke vara erforderligt. Då jämkning av arrendeavtal icke onödigtvis torde ske, torde emellertid böra föreskrivas, att det belopp, varmed arrendet efter omräkningen understege den fastställda arrendeavgiften, skulle vara av viss minimistorlek. I sådant hänseende syntes lämpligen kunna bestämmas, att arrendelindring icke skulle medgivas, med mindre sistnämnda belopp uppginge till minst tio procent av den fastställda arrendeavgiften.

Det torde icke vara erforderligt att stadga någon preklusionsfrist för ansöknings ingivande. Komme krisen att fortvara, borde tillfälle att under den närmaste framtiden erhålla nedsättning icke vara utesluten.

I fråga om beräkningen av nedsättningen borde gälla, att denna skulle grunda sig på förhållandena, det är arrendeavtalet slutits. Hade arrendeavgiften på grund av nybyggnads- eller andra arbeten, vilka utförts med bidrag av domänfondens medel, sedermera under arrendetiden höjts, borde förhöjningen omräknas på grundvalen av förhållandena det år, avtal om förhöjningen ingåtts. Hade arrendeavgift förhöjts i samband med överlåtelse av arrenderätten å ny arrendator, borde omräkningen verkställas med utgångspunkt från förhållandena det år, överlåtelsen av domänstyrelsen beviljades.

Ny arrendeuppskattning syntes icke för ändamålet behöva påkallas. I allmänhet torde domänintendenten kunna åstadkomma erforderlig utredning utan besiktning å platsen. Skulle besiktning behöva ske, borde denna kunna utföras av domänintendenten ensam. Kostnaden för sådan besiktning skulle gäldas av arrendatorn och borde domänstyrelsen, där

omständigheterna det påkallade, äga fordra, att för gäldandet av dylik kostnad borgen eller annan säkerhet, som av domänstyrelsen godkändes, först skulle avlämnas.

Innan ändring av arrendeavtalet i nu omförmålt avseende vidtoges, torde vederbörande löftesmäns gillande av ändringen inhämtas.

Det torde i detta sammanhang vara av intresse att se, i vilken mån de i ärendet ingivna enskilda ansökningarna kunde tillgodoses vid en eventuell tillämpning av nu föreslagna regler. Till belysning av dessa förhållanden hade styrelsen uppgjort en tabell, som funnes fogad såsom bilaga till dess skrivelse.¹

Domänstyrelsens skrivelse utmynnar i hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna följande förslag till ändrad lydelse av mom. 10:o i de av riksdagen 1908 antagna förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, att tillämpas från och med den 1 juli 1932, nämligen:

»10:o. Arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. För fastighet, som ej är avsedd för jordbruk, må dock arrendeavgiften utsättas helt i penningar eller helt i persedlar. Arrendeavgiften skall för varje arrendeår erläggas vid särskild uppördsstämma å någon av Konungens befallningshavande bestämd dag närmast före den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper»,

dels ock bemyndiga domänstyrelsen att medgiva lindring i arrendevillkoren för arrendatorer av kronans jordbruksdomäner i huvudsaklig överensstämmelse med av styrelsen i dess skrivelse framlagt förslag.

Statskontoret. I infortrat yttrande den 30 januari 1932 har *statskontoret* anfört följande.

Domänstyrelsens förslag att arrendeavgiften för framtiden skulle vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptoges i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan, funne sig statskontoret böra tillstyrka, därvid ämbetsverket dock förutsatte, att de persedlar, efter vilka arrendeavgiften skulle utgå, angäves i arrendekontrakten.

Vad beträffade domänstyrelsens förslag i övrigt, nämligen att styrelsen skulle erhålla ett allmänt bemyndigande att medgiva lindring i arrendevillkoren i huvudsaklig överensstämmelse med vissa av styrelsen i dess framställning närmare angivna grunder, vore statskontoret tveksamt, huruvida ett dylikt bemyndigande kunde anses vara ur alla synpunkter ändamålsenligt och lämpligt, i all synnerhet som det kunde förutses, att åtskilliga svarigheter komme att yppa sig vid tillämpningen av de föreslagna grunderna. Då emellertid behov otvivelaktigt förelåge att kunna från statsverkets sida lämna eftergifter i fråga om fastställda arrendevillkor, ansåge sig ämbetsverket icke böra avstyrka domänstyrelsens förslag i nu ifrågakvarande hänseende.

¹ Se bilaga C till detta protokoll.

Efter det domänstyrelsen avgivit sitt förenämnda utlåtande den 4 januari 1932, hava ytterligare framställningar inkommit från kronoarrendatorer, vari begärts lindring i arrendevillkoren. Sålunda har, bland andra, *styrelsen för Örebro läns kronoarrendatorsförening u. p. a.* den 6 februari 1932 gjort framställning om nedsättning av arrendavgifterna med minst 25 procent samt om anstånd till den 1 november 1932 med erläggandet av halva arrendet. Vidare må särskilt nämnas, att domänstyrelsen med skrivelse den 9 februari 1932 överlämnat en framställning från *föreningen arrendatorer av kronoegendomar inom Malmöhus län u. p. a.*, däri hemställts, att den arrendavgift, som förfölle till betalning den 14 mars 1932, måtte nedsättas med 30 procent samt att erläggandet av återstoden måtte fördelas sålunda, att hälften därav inbetalades den 14 mars 1932 och den andra hälften den 1 december 1932. Vid domänstyrelsens förenämnda skrivelse den 9 februari 1932 voro fogade yttranden av domänintendenten och länsstyrelsen i Malmöhus län.

Senare inkomna framställningar.

Domänintendenten i Malmöhus län har anfört i huvudsak följande. En generell minskning med 30 procent av alla arrendavgifter inom länet torde icke rimligen böra medgivas. Det funnes arrendavgifter, som knappast vore för höga i förhållande till de arrendesummor, som nu fastställdes för såväl publika som enskilda hemman. Men å andra sidan funnes arrendesummor, som icke ens med 50 procents nedskrivning nådde ned till nu gängse prisnivå. För egen del ville domänintendenten ingalunda motsätta sig en reducering av arrendavgifterna; en sådan åtgärd vore säkerligen nyttig. Men eftersom krisen utvecklats så hastigt under de två sista åren, vore också arrendebeloppen ojämna. Därför borde nog, därest hjälpen skulle bliva rättvis, varje egendom prövas för sig. Och i vart fall vore det ganska olämpligt att minska arrendavgiften för de arrendatorer, som 1932 eller 1931 övertagit arrenderätten med full vetskap om arrendavgiftens storlek, och ej heller borde arrendavgifter, satta 1912—1913, nu sänkas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har anfört, att det nuvarande läget vore bekymmersamt för länets lantbrukare samt att den hjälp, som från statsmakternas sida i en eller annan form kunde beredas jordbruksnäringens utövare, skulle vara både välkommen och befogad. Däremot trodde länsstyrelsen icke, att det vore lyckligt att inskränka denna hjälp till en viss kategori, i detta fall kronans egna arrendatorer. Då kronoarrendatorerna säkerligen icke befunde sig i en mera bekymmersam belägenhet än övriga lantbrukare, ansåge länsstyrelsen, att eventuella hjälpåtgärder från statsens sida borde avse jordbruket i dess helhet. Att såsom arrendatorsföreningen ifrågasatt medgiva en generell nedsättning med 30 procent av arrendavgifterna för samtliga kronoegendomar torde av skäl, som av domänintendenterna anförts, vara uteslutet. Inom länet funnes säkerligen kronoarrendatorer med arrendekontrakt av äldre datum, som knappast själva skulle vilja ifrågasätta en lindring i gällande arrendevillkor.

Domänstyrelsen har, under återopande av sitt utlåtande den 4 januari 1932 samt Kungl. Maj:ts beslut den 22 januari 1932 angående bemyndigande för styrelsen att bevilja anstånd med erläggande av kronoarrenden under 1932, hemställt, att ansökningen icke måtte föranleda någon åtgärd.

Styrelsen för Kalmar läns kronoarrendatorsförening har den 10 februari 1932 ingivit en skrift i ämnet.

Departements-
chefen.

Radande tryckta konjunkturer inom jordbruket hava givetvis medfört, att åtskilliga arrendatorer av kronoegendomar liksom många andra jordbrukare försatts i ett bekymmersamt läge. Den i ärendet förebragta utredningen giver emellertid icke vid handen, att kronoarrendatorerna i gemen skulle befinna sig i svårare läge än andra arrendatorer och jordbrukare. Av myndigheternas yttranden framgår däremot, att de för kronodomänerna utgående arrendeavgifterna, vilka för olika egendomar blivit fastställda vid skilda tidpunkter, framvisa ganska stora ojämnheter. Sålunda torde arrenden, tillkomna under kris- och efterkrisåren, i många fall numera vara för arrendatorerna i ganska hög grad betungande, medan förhållandet kan vara ett annat i avseende å arrenden, som bestämts efter uppskattningsförrättningar, hållna vid andra tidpunkter. Med hänsyn härtill och under uttalande av principiella betänkligheter mot vidtagande av allmän rubbning i gällande avtal hava myndigheterna avstyrkt de från arrendatorshåll nu gjorda framställningarna om generell nedsättning av utgående arrendeavgifter. För egen del anser jag mig icke mot myndigheternas sålunda gjorda uttalanden böra ifrågasätta någon åtgärd av denna innebörd.

Under ärendets beredning har emellertid framkommit ett förslag, som synes mig vara i och för sig rationellt samt därjämte ägnat att kunna i viss mån medföra lindring i arrendevillkoren i sådana fall, där arrendeavgifterna med hänsyn till rådande konjunkturförhållanden äro verkligt betungande. Det sålunda framförda förslaget tager i första rummet sikte på framtida arrendeförhållanden samt innebär, att arrendeavgifterna för kronans jordbruksdomäner hädanefter skola utsättas till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i vederbörande läns markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. För fastighet, som ej är avsedd till jordbruk, må dock arrendeavgiften utsättas helt i penningar eller helt i naturapersedlar. Att på sålunda föreslaget sätt låta arrendeavgifterna delvis bero av prisrörelsen på jordbrukets produkter torde ur såväl kronans som arrendatorernas synpunkt erbjuda åtskilliga fördelar, vartill kommer, att detta förslag anknyter sig till vad som i motsvarande hänseende gäller i avseende å ecklesiastika boställen. Då jag finner ifrågavarande förslag väl motiverat, tillstyrker jag, att ändring i enlighet härmed vidtages i mom. 10:o av gällande grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. För sådan ändring erfordras riksdagens godkännande. I avseende å tillämpningen av den föreslagna ändrade bestämmelsen förutsätter jag, i anslutning till vad statskontoret framhållit, att i arrendekontrakten komma att angivas de persedlar — i allmänhet råg, vete, korn, havre, smör eller vissa av dem — efter vilka arrendeavgiften skall utgå, och torde ortsförhållandena därvid böra bliva utslagsgivande.

Den sålunda tillstyrkta ändringen torde böra träda i kraft den 1 juli

1932 att tillämpas å arrendeförhållanden, som uppkomma genom kontrakt, vilka avslutas efter ingången av nämnda dag. Säsom av domänstyrelsen föreslagits torde det emellertid vara skäligt, att möjlighet öppnas för sådan tillämpning av den föreslagna ändrade bestämmelsen rörande arrendeavgifternas utgående, att i de fall, där omständigheterna befinnas böra därtill föranleda, viss lindring skulle kunna givas jämväl i avseende å gällande, mera betungande arrendeavgifter. Det i detta syfte nu föreliggande förslaget, vilket jag tillstyrker till genomförande, innebär, att domänstyrelsen skulle bemyndigas medgiva lindring i gällande arrendevillkor för arrendatorer av kronans jordbruksdomäner på så sätt, att arrendeavgift, tidigast från och med arrendeåret 1932/1933, nedsättes intill det belopp, som uppkommer vid en omräkning av den i kontraktet bestämda arrendeavgiften sålunda, att hälften av avgiften förvandlas till markegångspersedlar till myckenhet enligt priserna i litt. A i markegångstaxan det år, utarrenderingen skedde, att för återstående arrendeår lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. I vilken utsträckning sådan lindring kommer att visa sig av behovet påkallad, kan icke på förhand angivas. Med hänsyn härtill synes det lämpligast, att domänstyrelsen medgives befogenhet att inom vissa gränser handla efter omständigheterna.

I huvudsaklig anslutning till vad domänstyrelsen ifrågasatt torde emellertid vissa grundregler böra därvid tillämpas. Sålunda bör för medgivande av här avsedd arrendelindring i första rummet uppställas den förhållan, att de kontraherade arrendevillkoren, med hänsyn till rådande förhållanden, befinnas tyngande och svårigheter på grund härav möta för arrendatorn att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet. Vidare torde arrendatorn böra hava gjort vad av honom skäligen kan påfordras för hållande av den arrenderade fastigheten i god hävd. Lindring torde som regel icke böra medgivas med mindre av arrendetiden återstår minst tre år. Då skäl därtill äro, torde dock undantag från denna regel böra få förekomma. Där lindring i arrendevillkoren redan åtnjutes jämlikt bestämmelserna i förenämnda kungörelse den 18 juni 1926 (nr 261), torde sådan omräkning av arrendeavgiften, varom nu är fråga, icke böra få ske. Därest det belopp, varmed sammanlagda arrendet efter omräkningen understiger den fastställda arrendeavgiften, utgör mindre än fem procent av sist nämnda avgift, torde lindring som regel icke böra medgivas. För erhållande av lindring i arrendevillkoren bör arrendatorn förbinda sig att för återstående arrendetiden utgöra hälften av arrendeavgiften i de vid omräkningen använda persedlarna, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Medgivande till sådan ändring av arrendeavtalet bör ej ske, så framt icke arrendatorns löftesmän härtill lämnat sitt samtycke. Vad nu sagts om arrendator bör äga tillämpning jämväl å arrendators stärbhusdelägare och löftesman, vilken själv övertagit arrendet, ävensom å annan, som med

vederbörligt godkännande fått arrendet på sig överlåtet, men bör däremot icke gälla i fråga om arrendators konkursborgenärer eller annan hans löftesman, än nyss sagts. Ansökan om sådan arrendelindring, varom nu är fråga, bör kunna få ingivas när som helst under den återstående arrendetiden.

För att domänstyrelsen skall kunna givas sådant bemyndigande, varom nu är fråga, erfordras beslut av riksdagen. Det synes mig lämpligt, att i övergångsbestämmelsen i den kungörelse, vari förordnas om den av mig förut tillstyrkta ändringen i mom. 10:o av förevarande förvaltningsgrunder, intages ett stadgande av huvudsaklig innebörd, att domänstyrelsen må i avseende å före den 1 juli 1932 tillkomna arrendeavtal, där arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befinnas för arrendatorn tyngande och svårigheter på grund härav möta för arrendatorn att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet samt då skäl därtill för övrigt äro, för tiden från och med löpande arrendeår med arrendatorn träffa överenskommelse, att arrendeavgiften skall omräknas på sätt förut närmare angivits. Jag förutsätter såsom självfallet, att domänstyrelsen vid prövning av hithörande ärenden, utan att närmare stadganden här om intagas i kungörelsen, iakttager de av mig nyss tillstyrkta grunderna för medgivande av här avsedd arrendelindring.

Vad slutligen angår det i vissa framställningar från kronoarrendatorer framförda önskemålet om anstånd med erläggande av viss del av utgående arrendeavgifter, vill jag dels hänvisa till Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 22 januari 1932, därvid domänstyrelsen bemyndigats lämna visst sådant anstånd, dels ock uttala, att det torde ligga inom Kungl. Maj:ts befogenhet att i mån av behov medgiva ytterligare anstånd.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna det vid detta protokoll såsom bilaga A fogade förslag till kungörelse om ändrad lydelse av mom. 10:o kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Allan Tigerschiöld.

Bilaga A.

Förslag

till

kungörelse om ändrad lydelse av mom. 10:o kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner.

Häri genom förordnas, att mom. 10:o kungörelsen den 4 juni 1908 angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner skall erhålla följande ändrade lydelse:

10:o. Arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. För fiske eller annan lägenhet, som ej är att till jordbruksegendom hänföra, må dock arrendeavgiften utsättas helt i penningar eller helt i persedlar. Arrendeavgiften skall för varje arrendeår erläggas vid särskild uppbördsstämma å någon av Kungl. Maj:ts befalningshavande bestämd dag närmast före den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1932. I avseende å arrendeupplåtelse, som skett före nämnda dag, må domänstyrelsen, där de kontraherade arrendevillkoren, med hänsyn till rådande förhållanden, finnas för arrendatorn tyngande och det på grund härav kan antagas möta svårigheter för denne att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet samt då skäl därtill för övrigt äro, efter framställning av arrendatorn för tiden från och med löpande arrendeår medgiva sådan ändring i arrendevillkoren, att hälften av den avtalade arrendeavgiften efter priserna i litt. A i länets markegångstaxa det år avtalet slutits omräknas i en eller flera markegångspersedlar, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan.

Bilaga B.

Sammanställning av markegångstaxornas årspriser (litt. A) för vissa persedlar under åren 1912, 1915, 1920, 1922, 1926, 1930 och 1931.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
L ä n	År	1 hl. vete		1 hl. råg		1 hl. korn		1 kg. smör		Nedsättningen i % av hela arrendevärdet 1931 vid användn. av korn och smör
		kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	
Stockholms	1912	11: 20	4.5	8: 40	—	7: 50	6.6	2: 05	9.7	4.1
	1915	15: 62	31.5	14: —	32.8	11: 42	38.7	2: 55	27.5	16.6
	1920	35: —	69.4	20: 40	53.9	19: 84	64.7	6: 17	70.0	33.7
	1922	13: —	17.6	10: 50	10.4	7: 80	10.2	3: 25	43.0	13.8
	1926	17: 08	37.8	13: 75	31.6	10: 54	33.5	3: 09	40.1	18.4
	1930	12: 50	14.4	9: 80	4.0	7: —	—	2: 20	15.9	4.0
	1931	10: 70	—	9: 40	—	7: —	—	1: 85	—	—
Uppsala	1912	11: 55	—	9: 08	—	7: 60	6.0	1: 96	—	1.5
	1915	15: 50	21.7	14: —	24.4	11: —	35.1	2: 50	8.8	10.9
	1920	35: 34	65.7	21: 69	51.2	18: 88	62.2	6: 19	63.2	31.4
	1922	12: 12	—	10: 31	—	8: 45	15.5	3: 56	35.9	12.8
	1926	16: 69	27.8	13: 06	18.9	9: 94	28.1	3: 07	25.7	13.5
	1930	13: 16	7.8	10: 69	0.9	7: 62	6.3	2: 70	15.5	5.5
	1931	12: 13	—	10: 59	—	7: 14	—	2: 28	—	—
Södermanlands	1912	12: 32	—	9: 97	—	8: 84	12.3	2: 05	—	3.1
	1915	17: 01	25.3	15: 66	31.0	13: 94	44.4	6: 00	11.5	13.9
	1920	38: —	66.6	22: 32	51.6	21: 76	64.4	6: 35	63.8	32.1
	1922	13: —	2.8	10: 83	0.8	8: 50	8.8	3: 50	34.8	10.8
	1926	17: 94	29.2	13: 40	19.4	10: 99	29.4	3: —	23.3	13.2
	1930	14: —	9.8	11: 16	3.2	7: 48	—	2: 56	10.1	2.5
	1931	12: 70	—	10: 80	—	7: 75	—	2: 30	—	—
Östergötlands	1912	11: 85	—	10: —	—	9: —	13.3	2: 08	3.8	4.8
	1915	16: 50	27.3	15: 75	34.9	13: 25	41.1	2: 60	23.1	16.1
	1920	36: —	66.7	21: —	51.2	22: —	64.5	5: 75	65.2	32.4
	1922	13: 50	11.1	10: 50	0.9	9: —	13.3	3: 50	42.8	14.0
	1926	17: —	29.4	13: —	21.1	9: 60	18.7	2: 75	27.2	11.5
	1930	13: 65	12.1	10: 40	1.4	8: 10	3.7	2: 30	13.1	4.2
	1931	12: —	—	10: 25	—	7: 80	—	2: —	—	—
Jönköpings	1912	11: —	—	9: 74	—	8: 86	1.9	1: 80	—	0.5
	1915	15: 50	18.8	15: —	27.1	12: 50	30.5	2: 31	10.8	10.3
	1920	28: 17	55.1	25: 49	57.1	20: —	56.5	5: 79	64.4	30.2
	1922	13: 50	6.2	12: —	8.8	10: —	13.1	3: 30	37.5	12.7
	1926	16: —	20.9	13: 14	16.7	11: 01	21.1	2: 31	26.6	11.9
	1930	13: 47	6.0	10: 94	—	9: 02	3.7	2: 33	11.5	3.8
	1931	12: 66	—	10: 94	—	8: 69	—	2: 06	—	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
L ä n	År	1 hl. vete		1 hl. råg		1 hl. korn		1 kg. smör		Nedsättningen i % av hela arrendevärdet 1931 vid användn. av korn och smör
		kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	
Kronobergs	1912	—	—	9: 37	—	8: 13	—	1: 77	—	—
	1915	—	—	12: 87	15.8	10: 99	19.6	2: 12	4.2	5.9
	1920	—	—	23: 23	53.3	18: 45	52.1	5: 36	62.1	28.6
	1922	—	—	11: 77	7.9	9: 40	5.9	3: 12	34.9	10.2
	1926	—	—	12: 41	12.6	10: 50	15.8	2: 70	24.8	10.2
	1930	—	—	11: 07	2.1	9: 10	2.8	2: 29	11.3	3.5
	1931	—	—	10: 84	—	8: 84	—	2: 03	—	—
Kalmar	1912	11: —	—	9: 25	—	8: —	—	2: 13	6.1	1.5
	1915	17: —	25.0	15: 37	29.7	13: 20	32.5	2: 60	23.1	13.9
	1920	34: 95	63.5	22: 72	52.5	21: 81	59.1	5: 50	63.6	30.7
	1922	13: 50	5.5	11: —	1.8	8: 75	—	3: —	33.3	8.3
	1926	17: —	25.0	14: —	22.8	11: 05	19.3	2: 93	31.7	13.0
	1930	13: 50	5.5	10: 78	—	8: 97	0.5	2: 35	14.8	3.9
	1931	12: 75	—	10: 80	—	8: 91	—	2: —	—	—
Kristianstads	1912	12: 39	0.4	10: 38	0.6	9: 43	10.7	2: 23	1.8	3.1
	1915	17: 29	28.6	16: 79	38.5	14: 56	42.2	3: 11	29.6	17.9
	1920	35: 51	65.2	24: 40	57.7	22: 93	63.3	6: 02	63.6	31.7
	1922	12: 50	1.3	10: 42	1.0	9: 09	7.4	3: 50	37.4	11.2
	1926	16: 96	27.2	13: 51	23.6	11: 25	25.2	3: 30	33.6	14.7
	1930	13: 78	10.5	11: 14	7.4	9: 57	12.0	2: 53	13.4	6.4
	1931	12: 34	—	10: 32	—	8: 42	—	2: 19	—	—
Malmöhus	1912	12: 68	4.6	10: 66	6.2	9: 72	19.7	2: 28	3.5	5.8
	1915	16: —	24.4	15: —	33.3	14: —	44.3	2: 75	20.0	16.1
	1920	35: —	65.4	25: —	60.0	24: —	67.5	6: 23	64.7	33.1
	1922	12: —	—	10: —	—	9: —	13.3	3: 50	37.1	12.6
	1926	16: 60	27.1	13: 50	25.9	11: 20	30.3	3: 10	29.0	14.8
	1930	13: 80	12.3	10: 90	8.3	9: 30	16.1	2: 50	12.0	7.2
	1931	12: 10	—	10: —	—	7: 30	—	2: 20	—	—
Hallands	1912	11: 56	—	9: 79	—	8: 26	—	1: 95	—	—
	1915	16: 84	19.2	15: 99	31.6	13: 25	34.5	2: 76	22.8	14.3
	1920	32: 17	58.9	24: 72	55.8	20: 76	58.2	5: 63	62.2	30.1
	1922	14: 09	6.2	11: 96	8.6	10: 41	16.6	3: 34	36.2	13.2
	1926	16: 43	19.6	13: 33	18.0	10: 97	20.9	3: 04	29.9	12.7
	1930	13: 98	5.5	11: 19	2.3	9: 31	6.7	2: 50	14.8	5.4
	1931	13: 21	—	10: 93	—	8: 68	—	2: 13	—	—
Göteborgs och Bohus	1912	13: 70	0.2	11: 57	1.7	8: 37	—	2: 05	—	—
	1915	18: 28	25.2	15: 95	28.7	13: 78	31.9	2: 75	20.4	13.1
	1920	37: 60	63.6	26: 61	57.3	21: 95	57.3	6: 22	64.8	30.5
	1922	14: 94	8.5	11: 75	3.2	10: 46	10.3	3: 64	39.8	12.5
	1926	16: 81	18.7	13: 86	17.9	11: 23	16.5	3: 02	27.5	11.0
	1930	14: 14	3.3	11: 61	2.1	10: 22	8.2	2: 49	12.0	5.0
	1931	13: 67	—	11: 37	—	9: 38	—	2: 19	—	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
L ä n	År	1 hl. vete		1 hl. råg		1 hl. korn		1 kg. smör		Nedsättningen i % av hela arrendevärdet 1931 vid användn. av korn och smör
		kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	kr.	nedsättningen 1931 i % av värdet resp. år	
Älvsborgs	1912	11: 81	—	9: 78	—	9: 09	1.9	1: 85	—	0.5
	1915	16: 16	20.3	14: 62	27.6	13: 08	31.8	2: 38	9.2	10.3
	1920	31: 39	58.9	22: 74	53.5	20: 68	56.9	5: 76	62.5	29.9
	1922	13: 48	4.4	11: 12	4.8	9: 77	8.7	3: 15	31.4	10.0
	1926	16: —	19.5	12: 78	17.2	11: 07	19.4	2: 74	21.1	10.1
	1930	13: 54	4.9	10: 90	2.9	9: 52	6.3	2: 33	7.8	3.4
	1931	12: 88	—	10: 59	—	8: 92	—	2: 16	—	—
Skaraborgs	1912	11: 86	—	9: 29	—	8: 54	—	1: 97	—	—
	1915	15: —	14.4	14: —	25.3	12: 56	30.0	2: 73	16.8	11.7
	1920	33: 50	61.7	23: 67	55.8	19: 61	55.2	6: 11	62.8	29.5
	1922	13: 11	2.1	10: 86	3.7	9: 46	7.1	3: 34	32.0	9.8
	1926	16: 55	22.4	13: 05	19.8	10: 74	18.1	3: 12	27.2	11.3
	1930	13: 28	3.3	10: 68	2.1	9: 39	6.4	2: 51	9.5	4.0
	1931	12: 84	—	10: 46	—	8: 79	—	2: 27	—	—
Värmlands	1912	12: 26	—	10: 03	—	9: 08	—	1: 95	—	—
	1915	17: 33	26.2	15: 41	29.8	13: 35	31.9	2: 37	6.7	0.9
	1920	34: 09	62.5	24: 29	55.5	19: 05	52.3	5: 95	52.8	28.8
	1922	13: 52	5.4	11: 40	5.2	9: 55	4.8	3: 25	32.0	9.2
	1926	16: 39	21.9	13: 39	19.2	11: 40	20.3	2: 95	25.1	11.4
	1930	13: 77	7.1	11: 35	4.7	9: 80	7.2	2: 54	13.0	5.0
	1931	12: 79	—	10: 81	—	8: 09	—	2: 21	—	—
Örebro	1912	11: 97	—	9: 33	—	9: 08	10.8	1: 98	—	2.7
	1915	16: 99	24.7	15: 90	34.5	12: 46	35.0	2: 49	11.6	11.7
	1920	36: 55	65.0	22: 45	53.6	19: 86	59.2	5: 80	62.0	30.3
	1922	13: 14	2.6	10: 50	0.8	9: 32	13.1	3: 37	34.7	12.0
	1926	16: 58	22.5	13: 12	20.6	10: 52	23.0	3: 02	27.1	12.5
	1930	13: 09	2.2	9: 94	—	8: 74	7.8	2: 38	7.5	3.7
	1931	12: 80	—	10: 42	—	8: 10	—	2: 20	—	—
Västmanlands	1912	12: 33	—	9: 68	—	8: 30	11.4	2: 02	—	2.9
	1915	17: 63	29.1	15: 55	35.0	12: 73	42.2	2: 56	14.0	14.1
	1920	37: 62	66.8	22: 68	55.3	17: 56	58.1	6: 24	64.7	30.7
	1922	11: 41	—	9: 38	—	8: 14	9.7	3: 52	37.5	11.8
	1926	16: 50	24.2	13: 10	22.9	10: 10	27.2	3: 10	29.0	14.0
	1930	13: 15	4.9	10: 60	3.8	8: —	8.1	2: 50	12.0	5.0
	1931	12: 50	—	10: 10	—	7: 35	—	2: 20	—	—
Kopparbergs	1912	12: 49	—	10: 26	—	8: 53	3.3	1: 97	—	0.8
	1915	17: 28	26.4	15: 42	28.8	11: 77	29.9	2: 40	3.3	8.3
	1920	35: 59	64.2	24: 63	55.4	20: 20	59.2	6: 57	64.7	30.9
	1922	14: 61	12.9	12: 08	8.7	10: 05	17.9	3: 71	37.4	13.8
	1926	16: 48	22.8	13: 70	19.8	10: 33	23.8	3: 09	24.9	12.2
	1930	13: 34	4.6	10: 60	—	8: 74	5.6	2: 59	10.4	4.0
	1931	12: 72	—	10: 38	—	8: 25	—	2: 32	—	—

Bilaga C.

Exempel på verkningarna av domänstyrelsens förslag.

Län	Socken	Egendomens namn	Kontrakt nr- färdat år	Arren- detid	Arren- deav- giften utgår med kr.	Använda per- sedlar vid om- räkningen	Arrende- avgiften utgör efter om- räkningen kr.	Nedsättningen utgör kr.	Nedsättningen utgör i %
Älvsborgs	Högsäter	Stockelanda nr 2 Södra	1917	18—38	1,200	råg och smör	944: —	256: —	21.8
		Siene	1916	18—38	2,860	d:o	2,600: 57	259: 43	9.1
	Gårdhems	Hullsjö nr 1 Nolgården	1929	30—50	2,300	d:o	2,085: 27	214: 73	9.8
Skara- borgs	Ränne- landa	Stommen nr 1	1925	26—36	1,250	d:o	1,111: 14	138: 86	11.1
	Skara	Götala nr 1 och 2 litt. Aa	1916	17—37	5,500	råg, korn och smör	4,704: 09	795: 91	14.4
	Näs	Kvättack nr 6	1930	31—51	2,000	smör, $\frac{2}{3}$ korn och $\frac{1}{3}$ råg	1,928: 19	71: 81	3.6
	Slöta	Smeby nr 4 Bossg.	1930	31—41	1,800	d:o	1,735: 39	64: 61	3.6
Kristian- stads	Stoby	Stoby nr 2 och 3	1916	17—37	1,700	vete och smör	1,377: 37	322: 63	18.9
Jön- köpings	Anders- torp	Ekenäs nr 1	1926	27—42	650	råg och smör	579: 30	70: 70	10.8
Söder- manlands	Tumbo	Västerby nr 1	1913	14—34	1,920	vete, havre och smör	1,877: 55	42: 45	2.2
	Kjula	Viby nr 4	1927	29—39	1,690	d:o	1,467: 94	222: 06	13.1